
BAŞLANGICINDAN 80'LERE SOL'DAN SAĞ'A, SAĞ'DAN SOL'A TÜRK ROMANI VE SİYASET

Şahin TORUN * Edebiyatçı

Avrupa roman tarihine 'Parma Manastırı' ve 'Kızıl ile Kara' gibi siyasal romanın iki önemli başyapıtını kazandıran H. B. Stendhal, romanın siyasetle ilişkisini çözümlerken oldukça düşündürücü ve bir o kadar da özet bir betimlemede bulunarak şöyle der; 'Bir sanat eserinde politika, bir konserin ortasında patlayan tabanca gibidir...' Stendhal'ın, ciddi bir biçimde geleneksel edebiyat teorisini gözeterek ifade etmeye çalıştığı, ama kendi özel tarihi içerisinde, Batı romanının siyasetle ilişkisini çözümlmekten de geri durmadığı bu yorumunu, taşıdığı yüksek edebiyat endişeleriyle birlikte Türk romanının siyasetle ilişkisine uyarlayacak olursak şöyle bir şey demek gerekir; *Türk romanında siyaset, tınıları güçlkle işitilebilen pek çok enstrümanın sesini duyuramadığı bir konserde, şarjörleri kurusıkı doldurulmuş tabancaların ard arda patlatılması gibidir...*

Bu o kadar böyledir ki; sözgelimi, 'Taaşuk-ı Talat ve Fitnat'ın yayınlandığı 1872 tarihinden bu yana Türk romanı aşağı yukarı böyle bir tablo içerisinde ortaya çıkmış, bu çerçevede değerlendirilmiş, bundan da öte Türk romanını önceleyen okuma ve tercüme evresinin ilk ürünleri bile bu değerlendirme alışkanlığından nasibini almıştır diyebiliriz. Öyle ki, 1862'de yayınlanan 'Terceme-i Telemak' bile hem çevrilirken hem de okunurken tam bir pragmatik politika güdülerek ele alınmış ve bu pragma'ya uygun olarak – hem de Avrupa-i bir devlet kurmaya doğru ilerlerken- böylesi bir devletin esaslarını öğrenmek gibi politik ve bir o kadar da pratik bir misyon yüklenebilmiştir. Hedef açıkça ortadadır; Telemakos'a yoldaşlık eden akıl ve bilgi tan-

* Edebiyat Araştırmacı

nçası Atena'nın ülke yönetimindeki telkin ve tavsiyelerinden yönetsel bir bilgi devşirerek, okumayı her zaman aynı düzlemde şekillendiren iki uçlu bir fayda devşirebilmek...

Roman tarihimiz içerisinde yazınsal ve söylemsel bir geleneğe dayandığını da öne sürebileceğimiz bu sanatsal ve politik ilgi karışımını, bir yandan tarihi boyunca Türk romanının kendisinden kaynaklanan, öte yandan hemen her türlü siyasal yorumlamaya oldukça yatkın bir düzlemde gelişen değerlendirme, yorumlama ve eleştirme biçimlerinden etkilenen ve bir değişim arayışıyla birlikte gelen bir roman tarihi oluşturma gayretinin ürünü olarak değerlendirmek de mümkündür.

Tanpınar'a göre, edebiyat tarihimizin mihverini oluşturacak kadar etkili bir 'dil sorunu'nu da içeren bu örtük ya da açık politik ilginin, giderek, romanımızın tarihsel süreç içerisindeki koşullanmalarının bir ürünü gibi şekillenmiş olması bir yana, Türk romanını oluşturan ya da oluşturduğu varsayılan tarihsel, toplumsal, siyasal ve sanatsal ilişkiler dolayımında elde edilen bir 'simgesel dil' in argümanlarıyla masumiyet kazanmış olması ise hayli ilginçtir.

İşte tam da bu noktada romanımızın tarihsel serüvenini oldukça öznel bir 'Futura/ Geçmişin Geleceği' söylemine bağlayarak günümüze ulaştıran paradoksal bir toplamın söz konusu olduğu görülür. Nitekim bir yandan kendi oluşum koşullarını tartışılmaz biçimde kesinleyen bir roman geleneği ile öte yandan bu geleneğin bütün ürünlerine sorduğu retorik ve provakatif sorularla, tüm değerlendirme biçimlerini de son tahlilde paradigmatal bir alana doğru itekleyen bir okuma, eleştirme ve değerlendirme alışkanlığının bir arada taşınmış olması da sırf bu yüzden hiç de şaşırtıcı değildir. Murat Belge'nin deyişiyle, "Politik romanın bizdeki yazılış koşullarıyla sınırlanan ve bize özel abartılı bir yazınsal ve eleştirel geleneğin kök salmasına da neden olan..." (Belge, 1998, s. 68) bu dilsel ve siyasal alışkanlık, kesin bir biçimde Türk romanını bağlayan pek çok içkin açıklanamazlığın türetilmesinde de önemli bir paya sahiptir.

Bundan dolayıdır ki, bugün Türk romanı için söylenebilecek hemen her şeyi alışılmış bir kronolojiden alıntılanan beylik nitelendirmelere dayalı eleştirel alışkanlıkların kümeleştirmeci- tortulaştırıcı etkisine bırakan ve çoğunlukla da yazar- eleştirmen- akademisyen dengeleştirmeleriyle kotarılarak sınırlandırılan bütün bu birlikte oluşum- kesinlikle yaratım ya da üretim değil- sürecinin daha genel, bilgiye dayalı ve tarafsız bir incelemeye tabi tutulması gerekmektedir. Çünkü temel koşulu 'yerel ya da evrensel hayatın genel imgesinin yeniden üretilmesi' gibi klasik bir temeli olması gereken edebiyatın, bizim kendi romanımızda aradığımız ya da ona atfettiğimiz

kişisel, politik ve pratik nitelendirmelerimizi aşan bir tanımı ve bu tanıma anlam kazandıran daha başka bir içeriği de söz konusudur.

Temelde, ister istemez bir divan edebiyatı etkisi de sezilen ilk dönem romanları, Osmanlı toplumunun içine girmiş olduğu belli belirsiz yenileşme ve değişimin izleğinde bir yandan divan'dan kalan daha bireyci ve salt insanın duyularını açığa vuran anlayıştan uzak kalmaya çalışırken, bir yandan da İslam anlatı geleneğinden görünür biçimde ayrılmaya çalışan bir acemilik döneminin ürünleri olarak şekillenmişlerdir. Bu durum oldukça önemlidir, zira bu duruma bağlı olarak, öncelikle romancı denilebilecek bir yazar olgunluğuna ulaşamamış olması bir yana, romanlarda yer alan kişiler de tam anlamıyla bir kişilik kazanamamıştır.

Daha en başından ilk Türk romancılarının kendi kendilerine belirlemiş oldukları örtük bir siyasa da ele veren bu yaklaşımı, hemen hemen ilk dönem romanlarının tümünde göze çarpan, ana temada İslami kaygılar güdülmesine rağmen, Sultan II. Mahmut'tan itibaren içine girilmiş bulunan yenileşme ve dolayısıyla Batılılaşma sürecini de ele almaktan da vazgeçmeyen, yüzeysel yazınsal tecrübelerin toplamında görmek mümkündür. Şemsettin Sami'nin 'Taaşuk-ı Talat ve Fitnat'ından Ahmet Mithat Efendi'nin 'Musul-i Süleyman'ına, 'Kıssadan Hisse'sine, 'Henüz On yedi Yaşında'sına, Emin Nihat'ın 'Müsameratname'sinden Samipaşazade Sezai'nin 'Sergüzeşt'ine, Namık Kemal'in 'İntibah'ından 'Cezmi'sine ve az çok Mizancı Mehmed Murat Bey'in 'Turfandamı yoksa Turfamı' adlı romanlarına kadar, hemen tüm ilk dönem romanlarında dikkati çeken bir ikilemdir bu...

Bu durumu hem toplumsal gerçekliğin bir yansıması hem de aynı gerçeklik izleğindeki bir siyasanın takip edilebileceği bir zemin olarak değerlendiren Robert P. Finn'e göre; "Bu yapıtlar, 19. Yüzyılın İslam konakları- o süslü püslü Avrupa tarzı cephelerinin ardında Müslüman evinin selamlık ve harem bölümlerini barındıran güzelim yapılar- gibi Levanten bir toplum tavrını ve ilgi alanlarını da yansıttılar. Zamanla, Türk toplumunda yaşam ve düşünce tarzlarının değişmesi, romana da yansıdı; öyle ki bugün Türk romanının derinlemesine bir incelemesi, geçen yüzyılda Türkiye'de yaşanan değişikliklerin de önemli bir dökümünü verebilir." (Finn, 1984, s. 12)

Deyim yerindeyse, bu ilk dönem romanlarında bir kaçış noktasından bir varış noktasına kadar çelişkili duygularla çıkılan bir yolculuk söz konusudur. Bir anlamda kendi gerilimini kendi içinde taşıyan ilk dönem ürünleri olarak, rotası Batı'ya ayarlanmış bir romantik başlangıçtır bu. Hem Türk romanının hem de Türk romancısının imgesel evrenini daha en başında burkarak uzayan bu serüvende, sanki bir kadim değerler dizgesinden yola çıkarcasına baba evinden yola çıkan ve nereye gideceği ya da hangi değerler

dizgesine ulaşacağı pek belli olmayan bir yolculuk söz konusu gibidir. Yine de şunu söylemek gerekir ki, ister Tanzimat isterse Meşrutiyet dönemi romanlarına bakarak, nice kahramanın, bu burkulmuş yolculuğu başarı ile tamamladıklarını söylemek pek kolay değil.

Her şeye rağmen bu ilk dönemlerde Batılılaşmanın son tahlilde bir devlet politikası olması dolayısıyla bu romanlarda da örtük bir politik temanın söz konusu olduğunu eklemek gerekiyor. Fakat yine de saklı bir çelişkiyi gözler önüne seren bir siyasal tema söz konusudur ve bu çelişkili siyasa M. Belge'ye göre; biyografilerinden bildiğimiz bu ilk dönem yazarların çoğunun tutumları ile de uyuşmamaktadır. Çünkü söz konusu yazarlar aslında Batılılaşma akımının içindedirler, ama nedense, romanlarına bir türlü yanlış Batılılaşmanın doğurduğu felaketleri anlatmaya meyyal bir form eklemekten de geri durmamışlardır. Bu duruma bakarak şu sonuca varmak mümkün belki de. Aslında kuruluşu itibarıyla Türk romanı, sırtına yüklenen siyasal misyonun bütün ağırlığına rağmen, bu siyasayı unutturacak biçimde hissedilen tamamlanmamış bir yolculuğun ve onu yazan romancıların ütopyalarıyla yüklü bir başka siyasal gerilimin de taşıyıcısıdır. Özellikle Tanzimat döneminde hissedilen bu gerilimle örtülmüş siyasal roman, Cumhuriyet'le birlikte bir politika arayışının seslendiricisi olmaktan çıkıp, bir görev haline getirilen değişme ve Batılılaşma düşüncesinin sanatsal görevlisi ya da gönüllüsü gibi davranmaya başlamakla beraber adeta bu görev ve gönül bilinciyle sınırlanmış bir biçim kazanmıştır. Bu yüzden de Tanzimat döneminde bir biçimde pedagojik kaygılarla oluşmuş kişisel ütopyaların seslendirildiği 'kürsü'de, şimdi vazife icabı yerine getirilen bir 'söylev' tarzı şekillenmiştir.

Cumhuriyet döneminin sonuna kadar edebiyatı politikanın ya da politikayı edebiyatın tam ortasına yerleştirecek ölçekte etkin olmuş bir sanatsal yöntem yürürlükte. Pek çok değerlendirmeci ve eleştirmen için, bu dönem romanlarının neredeyse bütününün siyasal roman kategorisine yerleştirilmesi alışkanlığı da bu yanıltıcı olduğu kadar da düşündürücü gelişimden kaynaklanmaktadır.

Bu gelişim yanıltıcıdır, zira gerçek anlamda siyasal roman, özellikle yazıldığı esnada gündelik politikaya ne kadar uzaksa ya da başka bir anlamda sanat ve edebiyat, politikadan uzaklaşmak ve bir düşünceyi böylece işleyebilmek isteyen bağımsız sanatçı için durulabilecek bir yer haline gelebilirse, mümkün ve anlamlı olacaktır. Yoksa politik ortamın orta yerinde kalarak yazılan roman, ya basit bir propagandanın ya da entelektüel düzeyde kotalan bir ajitasyonun aracı haline gelecektir.

Yaklaşık olarak 40'lı yılların sonuna kadar Türk romanına bir görev bilinciyle eşlik eden siyasa, 50'lere doğru vazife kaçını bir esneme evresine girer. Romanın görev olarak yazılma evresi bitmiş- *Batılılaşma ideolojisinin kurumsal temelleri atılmış ve bu yönde az çok bir toplumsal mutabakat sağlanmış-* lakin bir takım şikayetlenmeler de baş göstermekte gecikmemiştir. Bu şekilde toplumsal farklılaşmanın ilk belirtilerini göstermesi, toprak reformu tartışmaları, tek parti yönetimindeki bölünmeler vs. o vakte kadar gelen Türk romanını, toplumsal ve siyasal oluşumlarla biraz daha içli dışlı hale getirmiştir. Bu anlamda iktidara karşı çıkma kavramı – özellikle *sol bir içerikle-* yavaş yavaş öğrenilmeye başlamış, iktidar=devlet özdeşleşmesine alışkın Türk insanı tipi de görece bir değişime uğramıştır.

Toplumsal gerçekçi bir çığır olarak başlayan 'köye dönüş' potansiyel siyasal roman yelpazesini genişleterek 'köy enstitülü, köy kökenli' yazarlar ya da ' köyü tanıyan, köye ilgi duyan' yazarlar kuşağıyla birlikte, birbiri ardına sökün etmiştir. Öyle ilginç bir durum ortaya çıkmıştır ki, adeta o vakte kadar, merkezde adam akıllı bir örneği üretilememiş olan siyasal roman için, köylü kurtarıcılar bulunmuştur. Yine de, Türk romanına 'oradaki, uzaktaki, öteki'ni taşıyan bu gelişim, ilk temsilcilerinin bütün öz verili çalışmalarına rağmen, asıl verimini sergilemek üzere, 54 ve 55 sonrasının 'Üç Kemal' i, Yaşar Kemal, Orhan Kemal ve Kemal Tahir'in ortaya çıkmasını bekleyecektir. 60'lı yıllara kadar aynı hızla süren bu akım, bu üç romancının sağlamış oldukları başarıyı saymazsak, tek tip kahramanları, kalıpcı düşünceleri, klişe anlatımları ve maksatlı tepkileriyle örülmüş, siyasetten çok ideolojik kaygılar taşıyan sayısız siyasal romanla şekillenmiştir. Söz konusu bu romanlar, öylesine ideolojik kaygı taşıyan bir siyasal özelliktedir ki, 70 'lerin sonuna kadar şu yada bu biçimlerde eleştirilere tabi tutulan 'Cemo- Memo' düzleminde kalarak, 'Boğaziçi ve Köy bileşimli' bir çok alay'a bile konu olmuşlardır. 70'lere kadar dolaylı da olsa etkisini sürdüren bu dönem romanlarının, böylesi alaylı ifadeleri fazlaca hak etmediği açıktır. Fakat yaklaşık çeyrek asır boyunca yenilenememiş olmanın tekdüzeliği, maksatlılığı ve bütün örneklerinde insan hayatının tüm boyutlarını zorladığı, bundan da öte gerek yazılırken gerek okunurken taşıdığı yüklüce tecimsel endişeler yüzünden, kusursuz da değildirler.

Her şey bir yana köy romanının şu ya da bu şekilde bir siyasi boyutunun olduğunu söyleyebiliriz. B. Moran'a göre '...50 öncesinde toplumsal ilişkilere resmi ideolojinin gözünden bakarak, toplumsal varoluşun gerçek boyutlarını ancak bir sis perdesinin ardından izleyebilen ve böylece mevcut ilişkileri değil, bireyin bunlarla olan hayali ilişkilerini yansıtan...' (Moran, 2000, s. 12) önceki dönem Türk siyasal romanı, 50'lerden sonra egemen ideo-

lojiyi dışardan izleyebilmesi nedeniyle söz konusu hayali ilişkilerden soyutlanmış ve gerçekçi bir çizgiye ulaşabilmiştir. Yine de şunu belirtmek gerekiyor; B. Moran'ın, L. Althusser'den alıntılardığı ve böylece savunup siyasal bir karakter kazandırmaya çalıştığı 50 sonrası romanının neden gerçek bir siyasal içerikte olmadığını, yine aynı alıntıya başvurarak açıklamak mümkün. Zira B. Moran'ın başvurduğu bu alıntıda - ki, Althusser'in 'ideoloji ve devletin ideolojik aygıtları' kitabında değinmiş olduğu ve başlıca sorunsalı, genel anlamda egemen ideoloji, özellikle de Sovyet Sosyalist ideolojisinin başarısız ya da yetersizliğine vurgu yaptığı - çok boyutlu olduğu kadar da özel bir ideoloji yorumu söz konusudur. Çünkü Althusser, sadece resmi ya da gayriresmi bir ideolojinin oluşturduğu sis perdesinden değil, bütün ideolojilerin aynı sis'in arkasından baktırdığını söyleyerek, aslında Sovyet Sosyalist ideolojisinin bir eleştirisini yapmakta ve dolayısıyla B.Moran'ın yorumu, epeyce bir taraf tutarak, tanımlamaya çalıştığı Sol ideolojiye teslim olmuş köy romanlarını, ideolojiler üstü ve bağımsız romanlar olarak tanımlamaya yetmemektedir. Zaten 60'lı yıllara kadar kendi içerisindeki tartışmaları daha da büyüten ve bu yıllarda gelişen evrensel açılım taraftarlarınınca da 'yüzeysel gerçekçi' olmakla suçlanan köy romanlarına dönük diğer eleştirel toplama bakıldığında bile, bu romanların siyasal/ideolojik sentimantalitesi daha net biçimde ortaya çıkacaktır.

60'lı yıllarda yazılan romanın önceki dönemlere karşı böylesine bir tepkiyle ortaya çıkışı ve Türk romanına evrensel bir ufuk arama çabası, bir ölçüde siyasal roman için elverişli bir alan açmış gibi görünse de, sanat ve sanatçı öncelikli tartışmaların daha ağır bastığı bu dönemde de, ideoloji mirasını yüklenmek, 'evrensel olmak' düşüncesine kaldığı için siyasal roman türünün bir başka ideolojinin bakışıyla üretilen biçimleri dikkati çeker. Bu dönemin evrensel ideoloji düşüncesinin veriliş ve savunuluş tarzını 'dolaylı bir propaganda' olarak değerlendiren S. K. Karaalioğlu; '...bir burjuva düşüncesinin, kapitalist bir zorlamanın ve alternatif bir düşünce olarak da Hristiyanlığın propagandası...' diyerek oldukça düşündürücü bir şekilde tarif ediyor. O'na göre, '...zaten yıllardır batı özlemi içinde gelişen bu burjuva propagandası, kısa sürede etkisini göstererek ilk meyvelerini verir ve bol bol Hristiyanlık övgüsü yapılarak bilinçsiz bir biçimde İncil ifadelerini andıran yapıtlar kurulmuş...' Hatta bu durumun dönemin eleştiri biçimini de etkilediğini söyleyen Karaalioğlu, bu dönem ve sonrası edebiyatı için, '...Türk kültürü ve insanından kopuk, Hristiyanlığın etkisinde ve Batı toplumlarının gerçeklerine uygun bireyleri kurgulayan bir uyduruk burjuva kültürünün ürünleri...' nitelendirmesinde bulunur.

S. K. Karaalioğlu'nun tam aksine, 60'lı yılları bir uyanış ve değişim dönemi olarak adlandırmaya çalışan B. Moran ve M. Belge ise, sıkı sık 27 Mayıs Anayasası'na atıfta bulunarak dönemin siyasal bilincini açıklamaya çalışırlar. Büyük ölçüde geçmiş dönem siyasal roman örneklerinin gündemde kaldığı, ideolojik ayrışmaların daha belirgin düzlemlerde kışkırtıldığı bu dönemde asıl üzerinde durulması gereken ise, sanatçı kimliğinin ve özellikle romancı kimliğinin çok az ölçülerde de olsa politikanın uzağına yerleşmesi ve sanatın bir kaçış noktası olarak belirlenmesinde ilk basamakların çıkılmaya başlanmasıdır.

Romanın daha çok sol tandanslı bir gelişim dizgesinde şekillendiği bu döneme kadar sanat ve edebiyatla kitlesel bir ilişki kuramamış ve daha çok önceki dönemlerin seçimli muhafazakar örneklerinden yararlanan Millici, Milliyetçi ve İslamcı düşüncenin, yazmak bir yana, okuma serüveni de, öncü okumalar yapan bir kaç romancı haricinde, bu dönemde yeni başlamış gibidir. Bununla beraber yazınsal verimliliğin bütün azlığına rağmen, hem bu döneme kadar hem de bu dönemde Millici, Milliyetçi, İslamcı düşüncenin kesintisiz biçimde dayanmış olduğu mahalli ve gelenekçi kaynaklardan yararlanarak, hem bu değerlere dönük bir koruma ve aktarma kanalı açık tutmuş oluşu, hem de bu kaynaklardan başkasına fazlaca meyletmeyerek koyu bir yetinmeyi seçmiş oluşu da hayli düşündürücü bir içeriğe sahiptir. Özetlenecek olursa, Millici, Milliyetçi, İslamcı düşünce ekseninde bu döneme kadar daha çok, A. H. Müftüoğlu, P. Safa, S. Ayverdi, M. F. Tek, F. Aliye Hanım, H. N. Zorlutuna, N. Atsız, M. N. Sepetçioğlu gibi sayılı isimlerle gelen birikimin, E. Işın, H. İsmail, M. N. Özdemir gibi bir kaç romancıyla buluştuğunu görürüz. Bu isimler dışında pak fazla sanatsal ve siyasal ağırlığı olmayan diğer romancılar ise, bir bakıma eksikliği hissedilen bir alanda sağa dayalı alternatif bir roman yazma göreviyle hareket ettikleri için basit örnekler vermenin dışına çıkamazlar. M. Miyasoğlu'na göre, '...K. Nadir'den boş kalan renkli (pembe) roman dizileri tükenirken başlayan (yeşil roman) dizisi yahut 'hidayet romanları' şeklinde üretilen bu yapıtlarda olgun bir siyasal tavır aramak bir yana bunu düşünmek bile boşuna zahmettir...'

Türk romanının siyasal arayışı büyük ölçüde de 70'li yıllarda en önemli açılımlarını sağlamıştır. O kadar ki, hemen her eleştirmenin siyasal roman tanımını tartışırken, birlikte andığı orijinal siyasi boyutuyla - 12 Mart - dikkati çeken bu dönem, hem Türk roman geleneğini belirgin bir kırılmaya uğratmış, hem de farklı siyasal akımların politik romana daha çok ilgi duymaya başladığı bir dönem olmuştur denilebilir. Bu dönem de, her şeyden önce siyasal roman açısından 12 Mart sonrasında ortaya çıkan ve neredeyse bütün örneklerinde sol düşünce açısından hiç vaz geçilmeyen bir geleneği

ele verir. Daha önce köy'cü ya da anadolu'cu romanla da paylaşılan bu gelenek, köy romanlarından bir farkla, isyan ve başkaldırı temasını kente taşımış, fakat ondan farklı biçimde, bu temaları gerçekten yaşanan ve yapılandırılan ziyade, somut gerçeklikten sonraki yenilgiyi işlemişlerdir. Bu romanlarla oldukça dikkat çekici biçimde işlenmiş olan yegane figür ise, 'anlaşılamamış ve yenilmiş devrimci gençlik' figürüdür.

Politik romanın görece de olsa hem nitelik hem de nicelik olarak çoğalmaya başladığı bu dönemde çokça işlenen hapisane, işkence, ayrılık, ihanet ve anlaşılamama gibi temalara bakıldığında, 70 dönemi romanlarının oldukça özel bir - içeridekiler/ dışarıdakiler düzleminde şekillendiğini ve genel bir durum olarak da dışarıdakilerin içeridekileri anlatmaya koşullandığı özel ve öznel bir misyonun ürünleri olarak şekillendiklerini görürüz. Türk siyasal romanı konusunda yakın tarihte en fazla tartışılan hususlardan biri durumundaki bu misyoner tavır, M. Belge'ye göre işlemekte acele etmiş olduğu suç, sanat, sanatçı ve devrim kavramlarını salt yazınsal işe yararlık anlamında ele almış ve sonuç olarak da hem 12 Mart'ı hem de siyasal sorunsalı doğru biçimde tespit etmekten uzak, olup bitenlere dolaylı biçimde seslenen, basit yorumlar ve imgesel zorlamalarla yüklü, gerçekten uzak bir siyasal roman türünü şekillendirmiştir. Son bir kaç yıldan bu yana süregelen roman ve siyaset konulu tartışmalara 'siyasal romanın ölümü' yorumuyla katılan H. B. Kahraman' a göre ise; '...bir bütün olarak siyasal romanımızın ve özellikle de 12 Mart romanlarının en önemli başarısızlık nedeni, siyasal temanın sürekli bir biçimde insan ve yazı önceliğini yok saymış olması ve hemen her kuşakta bu hatanın tekrarlanması...' (Kahraman, 2000, s.23) oldukça şaşırtıcı bir gerçeklik hükmündedir.

Bilinen bir gerçektir; genelde roman'da ve özellikle de siyasal romanlarda içselleştirilmiş bir tragedya geleneği, temanın başarıyla işlenmesi için bir ön şart niteliğindedir. Gerçekçilik ve çok boyutluluk gibi diğer vaz geçilmez gerekler de buna eklenince ortaya çıkacak siyasal roman tanımı, baştan sona hemen hemen bütün Türk siyasal romanına çok fazla uymamaktadır. Çünkü sürekli olarak birer dönem romanı olmak kaygısını taşımakla, yine aynı sürekliliğe benzer biçimde bir ideolojiyi seslendirmeye çalışmak ödevi, daha en başından Türk romanının kendi tragedya zeminini körletmesine yol açmıştır. O kadar ki, çoğu belli bir dönemin ürünü olarak şekillenen bütün bu dönem romanlarına hakim olan zihinsel yaklaşım, öncelikle bu tragedya geleneğinden uzaklaşmakta, her zaman için yedeğine aldığı ideoloji bağlamındaki bir ahlakçılığı sürdürmekte, bu bağlamda her zaman iyi ve doğru olandan bahisle, romanı derinleştirecek zeminin fakirleşmesine yol açmakta ve sonuç olarak da sanki büyük bir yenilgi korkusuy-

la, belli bir çizgiyi hiç bir zaman aşmamaya çalışarak, kusurlu bir ideolojik roman formunu korumakla kalmaktadır.

Zengin siyasal düzlemi içerisinde 70'li yılların önemli bir diğer özelliği de sağ düşüncenin birçok roman örneğinin bu döneme rastlamasıdır. Yine geçmiş dönem ürünlerinin gölgesinde kalan bir izlek sürse de, sağ düşünce açısından bazı kalıpların ve durağanlıkların kırılmaya başladığı bu dönemde, birçok romancının ortaya çıktığı görülür. Kökenlerini az ya da çok T. Buğra, A. H. Tanpınar gibi büyük romancılara kadar götürebileceğimiz bu gelişim izleğinde, sözgelimi, B. Özkişi gibi bir güçlü kalemin ortaya çıkışı, hakeza H. Kayıhan, M. Miyasoğlu, A. Aksoy, Y. Akengin, Ö. L. Mete gibi hevesli ve çalışkan romancıların ilk romanlarını yayınlamaya başlamaları dikkat çekicidir. E. Işınsoy çizgisine kalıcı bir giriş yapan S. Çokum, 80'li ve 90'lı yıllara kadar devam edecek bir başarı gösterirken, 'Çılgının Ardı Çılgılık' gibi değinmeye değer bir 12 Eylül romanını da ileride yazacak olan Ö. L. Mete, ilk romanlarını bu dönemde vermişlerdir.

Yine de şu hususun altını çizmekte yarar var; az çok başarılı roman denemeleri olarak ortaya çıkan bu roman örneklerinde de siyasal içeriğin başarısız bir ideolojik kaygıyı taşıdığı göze çarpar. Tıpkı 60'lı yıllarda yayınlanan örneklerinde de görüldüğü gibi, alternatif roman özellikleri taşıyan bu romanların da ilk elde onları okuyacağı düşünülen yandaş kitlelere yazılmış romanlar oluşu da bu başarısız ideolojik kaygıyı açığa vurmaya yeter.

İslamcı kesimin 'yeşil roman' çizgisi 70'li yıllara pek fazla katkıda bulunamamış olsa da, A. Efe, A. L. Kazancı, A. G. Yıldız, R. Cilasun gibi bir kaç küçük roman denemesiyle bu kesimin de bir biçimde yazı ve romanla ilişkisini sürdürmeye çalıştığı görülür. Kayda değer bir isim olarak öne çıkan A. Efe dışında, eli kalem tutan herkesin ilginç bir öykünme ile ortaya çıkarak sanki İslami popüler roman çizgisinin ilk tohumlarını atarcasına yazmış oldukları fabrikasyon romanların ilk örnekleri de bu dönemin ürünleridir.

Bu serüven izleğinde, 80'li yıllara, bir bütün olarak kırk dökük bir birikim sunan Türk siyasal romanı, bu döneme rengini veren 12 Eylül ihtilali yüzünden pek bir varlık gösterememiş, siyasal içerikli romanın adından bile bahsetmek imkansız hale gelmiştir. Genel olarak Türk romanı için olduğu kadar Türk romancısı için de fanteziden bireysel çözümlemelere, başarısız post modern denemelere ve polisiyelere yönelen kurmaca merakına kadar pek çok eğilim ve gelenekten sırf gösteri endişesiyle yararlanan ilginçliklerin sergilendiği bu dönemde yazılan ve genel siyasal düşüncenin sığılğından kurtulamayan başarısız siyasal roman örnekleri ise, gerek sol'da ve gerekse sağ'daki gruplaşmaların kendi içe dönük bağıntılarını kuvvetlendirmeye endekslenip, adeta görünmeden kaybolmuş gibidir.

Bu dönem romanlarında, daha çok dönemin başında yaşanan alt üst oluşun siyasal yanına nostaljik bir ilgi gösterilmiş, romancılar, bunu yaparken örtük bir biçimde de düzenin yanında yer almışlardır. Sözgelimi bu yıllarda oldukça büyük bir ilgi gören A. Altan'ın 'Sudaki İz' adlı romanı tipik bir 12 Eylül romanıdır. Bu dönem romanlarının 12 Mart romanlarından farkı ise, daha önceki dönemlerde yakılan devrimci ağıtların, giderek bir saldırıya dönüşmesidir. Gerçekten de siyasal olandan kesin bir kopuşun gözleendiği bu dönem, daha çok genel bir okumayı gizlese de, okur yazar ilişkilerinde bile gözlenen farklı etkileşim biçimleri, siyasal roman bir yana Türk romanının tarifini bile derinden etkilemiş, hem okurlar hem de yazarlar nezdinde yeni arayışlar baş göstermeye başlamıştır. Doğrudan bir siyasal roman örneğine rastlanamayan bu dönemde de tıpkı 60'lı ve 70'li yıllarda olduğu gibi, siyasal tema, daha çok öyküye yönelmiş, Türk romanı da nereye varacağı bilinemeyen bir popülerleşmenin etkisiyle sanki Lyotard'ın çok daha önceden haber verdiği, okuru metnin kollarına bırakan bir hazcılık içinde, verimleri bir dönem sonrasına sarkacak postmodern bir dönemin eşliğine ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

BELGE, M., Edebiyat Üstüne Yazılar, YKY, İstanbul, 1998

FINN, Robert P., Türk Romanı, Bilgi Yay., Ankara, 1984

MORAN, B., Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, İletişim Yay., İstanbul, 2000

KAHRAMAN, H.B., Siyasal Romanın Ölümü, Radikal Gazetesi/ 19.08.2000